
ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

УДК 811.111'27:81'282:[330.341+316.4.063]

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ СПІВІСНУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ТА МІСЦЕВИХ МОВ

Ігор Бик

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032)239-41-98*

Розглянуто економічні та соціальні чинники співіснування глобальної та місцевих мов, специфічні особливості функціонування англійської мови як глобальної та її вплив на розвиток місцевих мов.

Ключові слова: глобальна мова, місцеві мови, економічні та соціальні чинники, взаємний вплив мов.

Сучасні процеси глобалізації суттєво впливають на всі сторони життя людства. Ми хочемо розглянути один із проявів глобалізації, а саме – явище світової, або глобальної мови.

Це явище не є новим в історії людського суспільства. Необхідність універсальної мови, яка б давала змогу спілкуватися носіям різних мов, існувала ще з давніх часів. Тоді ці функції виконували мови, які мали статус *lingua franca*. Сама назва походить від назви мови, що сформувалася у Східному Середземномор'ї ще за часів хрестових походів на основі італійської мови з додаванням іспанських, французьких, грецьких, арабських і турецьких елементів [14].

За визначенням тлумачних словників англійської мови, виданих у Великобританії [11, 12, 13], а також Девіда Кристала [3], *lingua franca* – це засіб спілкування між носіями різних мов. Визначення Лінгвістичного енциклопедичного словника [10] звужує цю дефініцію: «функціональний тип мови, що використовується в якості засобу спілкування між носіями різних мов в обмеженій сфері соціальних контактів» (підкреслення наше – І. Б.).

Однак у сучасних умовах значення терміна *світова мова* значно розширилося. Статус світової мови, за різними джерелами, визначається за такими критеріями:

- мову використовують не тільки як рідну, але й як офіційну;
- мову використовує значна кількість людей;
- сфера використання мови є етнічно неоднорідною;
- мову використовують як рідну або офіційну більш ніж на одному континенті;
- мова має статус офіційної в міжнародних організаціях;

- мову найчастіше вивчають як іноземну в офіційній системі освіти;
- мова виконує функцію мови науки;
- за допомогою цієї мови передають найбільшу кількість інформації в засобах масової інформації та Інтернеті;
- мову пов'язують з найважливішими культурними цінностями.

Відповідно до цих критеріїв вирізняють низку світових мов, які функціонують як такі в різних частинах світу.

Причини поширення будь-якої мови, її активного засвоєння та використання поза територією виникнення дуже різні. У давні часи це був розвиток торгівлі. В подальшому поширенню і домінуванню однієї мови сприяли завоювання, встановлення колоніальної системи та інші політичні причини. На сучасному етапі на перше місце серед чинників становлення світової мови виходять розширення культурних зв'язків та інформаційна революція.

Зазначимо, що останніми роками чимало дослідників розглядає питання співіснування мов з точки зору економічної доцільності та статусу мови у суспільстві. Зокрема, Абрам де Шваан вважає, що мова є «гіперколективним товаром», який існує у достатній кількості і який не вичерпується в процесі використання. Вивчення мови вимагає певних інвестицій, і вона доступна кожному, хто бажає її вивчати. Він порівнює мову зі стандартами (вона має умовний характер) і мережами, оскільки мова слугує для забезпечення зв'язку. З економічної точки зору, вибір стандарту або мережі (тобто мови) є інвестицією, і чим надійнішим є вибір, тим він є довговічнішим і тим більше людей використовуватиме його [4, с. 27–31]. Фінський дослідник Ярмо Еронен у доповіді «Конкуренція мов», виголошеній на XI Міжнародній конференції Міжнародного товариства дослідження європейських ідей (ISSEI), пише, що «мова як засіб виробництва, розподілу і збереження знань є інтелектуальним капіталом, і тому є фактором виробництва, дослідження якого відноситься до області економіки» [5].

Датська дослідниця Тове Скутнаб-Кангас, пишучи про перспективи англійської мови як глобальної, зазначає, що останніми роками високий рівень знання англійської мови як іноземної уже не є чимось винятковим, оскільки вже сьогодні значна кількість людей володіє цією мовою на рівні, близькому до володіння рідною мовою. Досконале володіння англійською мовою, на її думку, незабаром стане чимось на зразок вміння читати і писати 100 років тому чи комп'ютерної грамотності сьогодні, очевидною основною передумовою для будь-якої роботи. Відповідно, економічна цінність володіння англійською мовою суттєво знизиться. Враховуючи активне просування на світові ринки неєвропейських країн, що спостерігається сьогодні і за прогнозами відбудуватиметься в майбутньому ще швидшими темпами, «знання неєвропейських мов стає важливим економічним (і політичним) активом. Тому ми повинні володіти багатьма мовами і знати англійську тільки як одну з мов» [7].

Хоча поширення тієї чи іншої мови має під собою економічне підґрунтя і його можна пояснити з точки зору попиту та пропозиції, протидія поширенню

глобальної мови часто йде всупереч економічним закономірностям. Визначну роль тут можуть відігравати політичний та соціокультурний чинники, які не враховують при економічному аналізі. Прикладом слугує протидія поширенню англійської мови у Франції, де англізацію розглядають як свідчення американського культурного домінування і де Академія французької мови створює неологізми для позначення технічних інновацій та заохочує до вживання цих неологізмів замість запозичених англійських термінів. Такий процес суперечить принципу економічної доцільності і його неможливо регулювати жодними економічними законами.

Отже, під час дослідження взаємодії глобальної та місцевих мов необхідно брати до уваги не тільки прагматичні чинники корисності чи престижності мови, але й враховувати той факт, що мова – це важливий соціокультурний чинник існування народу.

За своєю специфікою функціонування сучасної англійської мови як світової суттєво відрізняється від характеру функціонування інших подібних мов як щодо території її вживання, так і щодо сфер використання цієї мови. За всіма вищезгаданими параметрами англійська мова сьогодні займає провідне місце серед інших мов (окрім другого, адже кількість людей, що говорять китайською мовою, є вища, аніж тих, хто розмовляє англійською). Отож, очевидно, виникає потреба визначення нового статусу англійської мови, який відобразить її універсальний глобальний характер.

Статус глобальної мови впливає як на функціонування власне англійської мови, так і інших мов, з якими вона контактує на певній території.

З одного боку, англійська мова, якою розмовляють у Великобританії, суттєво відрізняється від англійської мови, якою користуються, наприклад, у Нігерії. Остання є варіантом мови, який відображає місцеві культурні звичаї та прагматичні норми. Місцеві жителі вивчають англійську мову не для того, щоб спілкуватися нею з носіями мови, а для того, щоб використовувати її в спілкуванні з представниками інших народів, для яких англійська мова також не є рідною. Один високопосадовець з Сінгапуру сказав: «Коли я розмовляю англійською, я хочу, щоб світ знав, що я сінгапурець» [6]. Глобальна англійська мова є виразником багатьох культур і передає величезну кількість цінностей різних релігій та антагоністичних політичних систем. Отож, глобальна англійська мова виконує дві функції: по-перше, її використовують як міжнародну *lingua franca* для передачі інформації та комунікації; по-друге – як місцеву інтранаціональну мову, яка має сильні зв'язки з суспільством та національною ідентичністю [8, с. 49].

Зрештою британський чи американський варіант англійської мови можна вважати лише базовим, однак аж ніяк не «стандартним» для глобальної англійської мови. Глобалізація та інтеграція, які є чинниками становлення і розвитку глобальної англійської мови, «зумовлюють мовні процеси інтернаціоналізації (наявність відомих крилатих виразів, мовних кліше) та ідіосинкрезації (прагнення до самотності, що виражається у надмірному вживанні екзотизмів, варваризмів тощо» [2, с. 38]. Сьогодні дослідники говорять

про виникнення та розвиток «нових англійських мов» («New Englishes») [9]. У перспективі цей процес може зумовити виникнення нових варіантів англійської мови, які будуть ще більш відмінними від британського варіанта, аніж американський. Зазначимо також лексико-семантичні особливості глобальної англійської мови, а саме «відхилення від норм стандартної англійської мови, тобто процеси дестандартизації, інтернаціоналізації й ідіосинкретизації, обумовлені як позамовними чинниками [...], так і мовними чинниками, які відображають загальні тенденції й закономірності розвитку різних мов: аналітичність, синтетизм, мовну економію, прагнення термінів до однозначності й визначеності» [2, с. 38].

Поширення англійської мови як глобальної впливає на функціонування та розвиток місцевих мов. Попри поповнення словника місцевих мов, які вступають у контакт з глобальною мовою, широке функціонування англійської мови зумовлює скорочення використання цих мов на територіях її функціонування. Щодо цього існує своє пояснення. На думку Абрама де Шваана, одним з чинників, що закріплює роль англійської мови як «гіперцентральної», є конкуренція інших мов та мовних груп, а також цілковито формальне визнання ідеалу багатомовності елітами, котрі насправді дуже вміло використовують у своїх інтересах переважання однієї мови [4, с. 17]. На думку деяких лінгвістів, швидке поширення англійської мови як глобальної пояснюють тим фактом, що більшість людей намагається засвоювати мови, які мають найбільшу «комунікативну цінність», і тому заклики лінгвістів до багатомовності залишаються без відповіді, особливо враховуючи все більш прагматично-ринковий характер відносин між людьми, що надає комунікативній цінності мов грошове та «кар'єрне» вираження [1].

Співіснування мов – це складний багатогранний процес, на який впливає чимало чинників як мовного, так і позамовного характеру. Отож взаємний вплив мов, що вступають у контакт, є також багатогранним, а його результатом слугують кількісні та якісні зміни як у функціонуванні, так і в структурі цих мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Палажченко П. Р. Диалог культур в языковом пространстве мира / П. Р. Палажченко // Россия в глобальной политике [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.globalaffairs.ru/articles/0/2840.html>.
2. Пожидаєва Н. Основні специфічні ознаки лексико-граматичної системи англійської мови як міжнародної допоміжної мови / Н. П. Пожидаєва // Сучасні наукові парадигми : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов, 24 лютого 2012. – Горлівка, 2012. – С. 38–40.
3. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language / D. Crystal. – Cambridge University Press, 2004. – 499 p.

4. *De Swaan A.* Words of the World: The Global Language System / A. de Swaan. – Polity Press, 2001. – 253 p.
5. *Eronen J.* Competition between Languages / J. Eronen // The 11th International Conference of ISSEI. – Helsinki University, Finland. – July 28-August 2, 2008.
6. *Kirkpatrick A.* English as an Asian Language / A.Kirkpatrick [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.guardian.co.uk/education/2000/nov/23/tet.guardianweekly>.
7. *Skutnabb-Kangas T.* Why Should Linguistic Diversity Be Maintained and Supported in Europe? Some Arguments / T. Skutnabb-Kangas // Council of Europe [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Skutnabh-KangasEN.pdf>.
8. *Spichtinger D.* EIL: a Global, a European and an Austrian Perspective / D. Spichtinger // Views. – Institut für Anglistik & Amerikanistik der Universität Wien. – Vol.1, No 10. – June, 2001. – p.48–59.
9. *Wolf H.-G., Polzenhagen F.* World Englishes: A Cognitive Sociolinguistic Approach / H.-G. Wolf, F. Polzenhagen – Berlin : Walter de Gruyter GmbH & Co. KG. – 2009. – 278 p.

Словники:

10. Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1990.
11. Collins Cobuild Advanced Learner's English Dictionary. New Digital Edition 2008. – HarperCollins Publishers, 2008.
12. New Oxford American Dictionary, 2nd Edition. – Oxford University Press. Inc., 2005.
13. Oxford Dictionary of English. Revised Edition. – Oxford University Press, Inc., 2005.
14. Online Etymology Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etymonline.com/index.php?search=lingua+franca>.

Стаття надійшла до редколегії 25.10.2011 р.

Прийнята до друку 05.02.2012 р.

**ECONOMIC AND SOCIAL FACTORS OF COEXISTENCE OF GLOBAL
AND LOCAL LANGUAGES**

Ihor Byk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska St., 1, Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032)239-41-98*

The article considers economic and social factors of the coexistence of global and local languages. Peculiarities of the functioning of English as a global language have been analysed as well as its influence on the development of local languages.

Key words: global language, local languages, socio-economic factors, mutual influence of languages.

**ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И СОЦИАЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ
СОСУЩЕСТВОВАНИЯ ГЛОБАЛЬНОГО И МЕСТНЫХ ЯЗЫКОВ**

Игорь Бык

*Львовский национальный университет Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000, тел. (032)239-41-98*

В статье рассматриваются экономические и социальные факторы сосуществования глобального и местных языков. Рассматриваются специфические особенности функционирования английского языка как глобального и его влияние на развитие местных языков.

Ключевые слова: глобальный язык, местные языки, экономические и социальные факторы, взаимное влияние языков.